

Kapitola 18

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky¹

Ondřej Horký-Hlucháň

PRAGMATISMEM K LEPŠÍ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCI?

Pro Českou republiku se rok 2012 z ekonomického hlediska zapíše jako rok recese, kdy se ukazatel domácí produkce propadl o 1,2 % a v poklesu pokračoval i v roce následujícím.² Z hlediska politického se pak projevil nejen rozštěpením jedné vládní strany a oslabením vládní většiny, ale také rostoucí polarizací a demonstracemi proti restriktivní hospodářské a sociální politice vlády. V podobných krizových situacích bývají výdaje na rozvojovou spolupráci jednou z nejcitlivějších položek veřejných rozpočtů: statisticky vykázaný objem rozvojové pomoci Evropské unie jako celku klesl oproti roku 2011 o více než dvě a čtvrt mld. EUR.³ Česká republika z rozpočtu dvoustranné rozvojové spolupráce naopak vyčerpala ještě o 14 mil. Kč více než v roce předchozím a celkový objem její oficiální rozvojové pomoci podle statistické metodiky Výboru pro rozvojovou spolupráci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD DAC) klesl o necelých 300 mil. Kč téměř výhradně kvůli snížení českého povinného příspěvku do rozpočtu EU, jenž odvisí od poklesu české ekonomiky.⁴ Rozhodnutí ministra zahraničních věcí z roku 2012 zakonzervovat rozpočet se nezměnilo, a tak podle posledního střednědobého plánu schváleného vládou zamrzne až do roku 2016, kdy by měl kvůli předpokládanému růstu ekonomiky poklesnout podíl oficiální rozvojové pomoci na hrubém národním důchodu na 0,11 %, tedy třetinu unijních závazků rok po jejich požadovaném splnění.⁵

Přes nepříznivý politicko-ekonomický vývoj země a znaky systémové korupce státu se tak politice zahraniční rozvojové spolupráce podařilo pokračovat ve stagnaci objemu a současně pomalého zvyšování kvality bez jediného podezření ze zneužití veřejných prostředků. Tento proces na konci roku 2012 vyústil ve výzvu k podání české přihlášky do poměrně prestižního Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD, který sdružuje tradiční dárcovské země. Trvajícím politická podpora rozvojové spolupráci se však kromě nového konceptu komerční návaznosti, o kterém pojednala loňská kapitola této knihy, opírá i o nové konceptuální ukotvení pragmatismu ve strate-

gii mnohostranné spolupráce – výsledku jediného programového úkolu, který vláda Petra Nečase stanovila pro rozvojovou spolupráci. Tato opora se také projevila v institucionálním přesunu klíčového Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) na ministerstvu zahraničních věcí ze spíše politicky zaměřené sekce mimoevropských zemí pod sekci ekonomickou.

Loňská kapitola (Česká zahraniční politika v roce 2011) s názvem *Jistota i opatrnost v době rozpočtových úspor* označila za největší výzvu pro zahraniční rozvojovou spolupráci „[p]ozapomenout na technické záležitosti rozvojové spolupráce a více se věnovat jejímu veřejnému, mediálnímu a politickému rozměru“.⁶ Rok 2012 ukázal, že práce jednotlivých aktérů i jejich diskuse v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci směřují pomalu a postupně k větší efektivitě (hospodárnosti) a částečně i efektivnosti (účelnosti) celého systému. O tom svědčí např. odebrání prostředků na vlastní rozvojové projekty z gesce tří resortů, z nichž dva vykazovaly závažné nedostatky, nebo mírná modernizace stipendijního programu. Politický rozměr zahraniční rozvojové spolupráce však nepřesahuje dobré či naopak vyhrocené vztahy mezi resorty v důrazu na efektivnější prosazování zájmů českých subjektů a na dosahování lepších výsledků za stejný balík prostředků.

Ať již přijmeme či odmítneme pragmatické uvažování o zahraniční rozvojové spolupráci, použití veřejných prostředků pro udržitelné rozvojové projekty vázané pomocí s komerční návazností zůstává lepší volbou než pojetí pomoci jako jednorázové exportní podpory bez dalšího dopadu a pokračování. Toto druhé pojetí však podle pokračujících evaluací projektů stále zachovává stopy i v činnosti České rozvojové agentury (ČRA). Jako větší problém se však jeví to, že přes smíšené trendy podpory rozvojové pomoci podle *Eurobarometru* šest z deseti Čechů a Češek tvrdí, že stále neví „vůbec nic“ o tom, kam česká pomoc směřuje.⁷ Bez informované veřejnosti totiž nelze očekávat, že se její zájem o rozvojovou spolupráci přetaví do zájmu politiků a političek o směřování české rozvojové politiky. V situaci, kdy se Česká republika podílí na objemu rozvojové pomoci EU podílem pouhých 0,33 %, se sice začala intenzivněji rozvíjet debata, co zapojení do současné podoby mezinárodního systému rozvojové spolupráce přináší ČR. Kromě mantry o „transformační zkušenosti“ jako přidané hodnoty české rozvojové spolupráce však stále čekáme na širší debatu, jak může Česká republika globální rozvoj s omezenými prostředky skutečně ovlivnit.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Pragmatický přístup vlády a strategie mnohostranné rozvojové spolupráce

Zahraniční rozvojová spolupráce si drží od svého obnovení před téměř dvaceti lety nízký politický profil a po zvýšeném zájmu v období přijímání zákona a voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v politickém prostoru prakticky absentuje.⁸ Její zaměření a hodnoty se přitom postupně vybrušují s každým přijatým koncepčním dokumentem. Naposledy se tak stalo v roce 2010 v souvislosti s přijetím koncepce české zahraniční politiky, kolem které již žádná politická debata ve věci rozvojové spolu-

práce neprobíhala.⁹ Ve srovnání s obdobím vlády Mirka Topolánka, kdy často vycházely z vládní úrovně podněty pro doplnění teritoriálních priorit zahraniční rozvojové spolupráce, nepřišly z vládní úrovně v roce 2012 žádné nové podněty. Ve svém obsáhlém, přes čtrnáct normostran dlouhém projevu předsedy vlády vedoucím zastupitelských úřadů zmínil P. Nečas rozvoj pouze dvakrát. Nejprve v souvislosti se spojeneckým závazkem a „*pilířem naší bezpečnostní politiky*“ dosáhnout stabilizace Afghánistánu tak, že Česká republika bude vedle budování bezpečnostních sil „*podporovat hospodářský rozvoj země*“. Podruhé v návaznosti na Arabské jaro s tím, že vláda bude připravena „*poskytnout zemím, které budou mít zájem, efektivní transformační spolupráci. A musíme také podpořit české firmy, které hledají v nově se utvářejících podmínkách nové příležitosti.*“¹⁰ Ačkoli tedy zahraniční rozvojová spolupráce není nikdy explicitně zmíněna, pokaždé je spojena s bezpečnostními a hospodářskými zájmy České republiky. Dosluhující prezident Václav Klaus se při své poslední příležitosti oslovit zahraniční službu tématu nijak nedotkl.¹¹

Tento druh pragmatismu ovšem není obsahově úplně nový: jak upozornila loňská kapitola v souvislosti s konceptem komerční návaznosti, nevybočuje nijak výrazně od dikce předchozích vlád ani výchozího rozhodnutí zahrnout rozvojovou spolupráci jako součást zahraniční politiky. Jeho novou formu však přinesla strategie mnohostranné spolupráce, která se opírá o programové prohlášení původní koaliční vlády P. Nečase. Neopírá se však o idealisticky formulovaný deklaratorní odstavec o „*rozvojové politice České republiky*“, ale překvapivě jednu větu z odstavce věnovaného „*prosazování a obhajobě ekonomických zájmů země*“, která apeluje na „*zvýšení počtu domácích expertů v mezinárodních organizacích a agenturách*“ a také o závazek, že vláda „*i při nutnosti uplatnit úsporná opatření splní své finanční závazky vůči klíčovým mezinárodním organizacím*“.¹² Konkrétně se tak stalo pravděpodobně již v původním, veřejně nedohledatelném Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze 4. 8. 2010 v úkolu ministerstva zahraničních věcí č. 5 „*Zlepšení koordinace v oblasti rozvojové spolupráce*“ s cílem „*Efektivnější zapojení českých subjektů do realizace multilaterální rozvojové spolupráce. Dosažení stejného podílu vůči příspěvkům ČR jako mají ‚staré‘ země EU do roku 2020.*“¹³ V každém případě aktualizace plánu vlády předložená předsedou vlády 15. 8. 2012 uvádí jako dílčí výstup k tomuto dlouhodobému úkolu, který výrazně přesahuje životnost jakékoli z vlády, materiál *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce*, určený k předložení vládě v druhé polovině roku.¹⁴

I přesto, že tzv. multilaterální strategie byla vládou schválena až v únoru 2013 a její příprava se počala již na sklonku roku 2011, těžiště její přípravy spadá pod sledovaný rok 2012, na jehož sklonku se v listopadu dostala do meziresortního připomínkového řízení. Na počátku roku přitom byla již podruhé projednána v příslušné pracovní skupině Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci (ZRS), byly do ní zahrnuty připomínky z dalších odborů MZV, než je ORS, a v červnu měla její unijní část navíc projednat Task Force k finančním nástrojům EU. Strategie byla publikována i v angličtině.¹⁵ Klíčový posun mnohostranné strategie oproti předchozím dokumentům spočívá v tom, že na rozdíl od cílů zahraniční rozvojové spolupráce jako celku jsou její čtyři cíle stanoveny čistě a pouze pragmaticky: na multilaterální úrovni pro-

sazovat české zájmy a priority, posilovat účast českých subjektů na realizaci aktivit mezinárodních organizací, prosazovat do nich české experty a zajistit větší účast na jejich rozhodovacích procesech. Ani globálním cílem strategie není, jak by šlo očekávat, globálně efektivnější multilaterální spolupráce, ale pouze efektivnější zapojení Česka do stávajícího systému. Jako „základní východisko“ stanovuje strategie vyhodnocení spolupráce ve vztahu k českým finančním příspěvkům a stávajícímu podílu. Konstatuje, že doposud byl podíl účelových příspěvků do mezinárodních organizací vůči povinným příspěvkům pouze 1:19, a proto prosazuje větší využívání tzv. bi-multilaterální pomoci a svěřeneckých fondů vázaných na účast domácích subjektů.¹⁶ Evropskou unii považuje v euroskeptickém duchu jen za jednu z mezinárodních organizací mezi dalšími a zejména zde v duchu plánu priorit vlády prosazuje princip, aby se české firmy a nevládní organizace podílely na realizaci unijní rozvojové politiky alespoň v poměru vložených příspěvků – jakkoli se může tento cíl zdát ambiciózní v situaci, kdy není známo, že by se jakkoli Česká republika dokázala podílet na realizaci aktivit financovaných z Evropského rozvojového fondu.

Tam, kde strategie upřesňuje programové priority, zůstává v souladu s předchozími koncepčními dokumenty. Místo na dodržování finančních závazků ze strany rozvinutých zemí klade důraz na to, aby samotné rozvojové země budovaly svoje kapacity pro získávání financí z domácích zdrojů. Jakkoli nové formy financování rozvoje by se měly odehrávat pouze na dobrovolné bázi, což lze mj. číst také jako odmítnutí daně z finančních transakcí. Poskytování pomoci by mělo být podmíněno dobrým vládnutím a dodržováním lidských práv. V ekonomické oblasti vyjadřuje podporu nástrojům, jako jsou *Aid for Trade*, ale nezmiňuje nijak pravidla mezinárodního obchodu. V sociální oblasti zase zmiňuje vzdělávání a zdravotnictví, aniž by jakkoli zmínilo vytváření sociálních politik a otázku nerovností, velké téma současnosti, které vyplývá z postupné koncentrace chudoby v zemích se středními příjmy. V části „další témata“, mezi která na posledním místě klade „ochranu práv žen“, dokonce ani jedinkrát nezmiňuje pojem rovnosti mužů a žen, který je přesto součástí jednoho z rozvojových cílů tisíciletí.¹⁷ Mnohostranná strategie tedy drží kontinuitu postojů středopravicové i pravicové vlády s rostoucí intenzitou pragmatismu, zároveň ale nově prozrazuje ideologické potlačování mezinárodně uznávané agendy rovnosti žen a mužů ze strany Úřadu vlády ČR, které se zde prosadilo až za premiéra Nečase.¹⁸

Dokončení tzv. transformace zahraniční rozvojové spolupráce

Odlišný politický kontext i logika efektivity a efektivnosti pak určovaly dokončení tzv. transformace systému ZRS, jejíž příprava v roce 2007 stála na počátku tohoto „knižního seriálu“. ¹⁹ Počínaje rokem 2011 měly s výjimkou stipendií všechny projekty rozvojové spolupráce běžet pod kontrolou MZV.²⁰ Postupně se tak stalo pro všechny resorty s výjimkou ministerstev vnitra (MV), financí (MF) a částečně i průmyslu a obchodu (MPO), které ve svých projektech po dalších pět let pokračovaly bez větší návaznosti na zbytek systému. MPO si za přenechání většiny rozpočtu rozvojové agentuře totiž vyjednalo vytvoření dotačního programu *Aid for Trade* (Pomoc na podporu obchodu). Sama transformace systému ve smyslu soustředění koordinace rozvojové spolupráce na MZV a její implementace v ČRA byla už v roce 2007 spuštěna se zpož-

děním, protože si samotné resorty intenzivně bránily někdy až klientelistické sítě realizátorů. Situaci tehdy svým programovým prohlášením odblokovala až koaliční vláda Občanské demokratické strany, KDU-ČSL a Strany zelených. Tentokrát dvouleté zpoždění úplného dokončení transformace však souviselo spíše s pozdrženou genezí koncepce ZRS a návazných dokumentů, pomalým obnovením systému evaluací a také s omezenými kapacitami ministerstva zahraničních věcí.

Ministerstvo zahraničních věcí nejprve v říjnu 2011 vypsallo výběrové řízení na evaluaci programů MV, MF a MPO. Celkově nešlo o vysoké rozpočty a jejich hodnota byla pro daná ministerstva často symbolická. V rámci programu *Aid for Trade* v gesci ministerstva průmyslu a obchodu bylo od počátku roku 2008 do konce října 2011 realizováno jen 12 projektů v celkové hodnotě zhruba 9,5 mil. Kč. Transformační spolupráce v oblasti veřejných financí v gesci ministerstva financí ve stejném období vyčerpala pouze 6,1 mil. Kč. Největší objem prostředků, 63 mil. Kč, pak v oblastech migrace, bezpečnosti a dobré správy věcí veřejných vyčerpalo ministerstvo vnitra.²¹ Kvalita programů se však ukázala jako velmi rozdílná. Program transformační spolupráce MF může sloužit jako vzor předávání transformační zkušenosti veřejnou správou zahraničním partnerům. I když návaznost na snižování chudoby byla v jeho případě pouze předpokládaná, projekty naplňovaly principy vlastnictví, partnerství a efektivního vynaložení veřejných prostředků i díky vysoké míře spolufinancování dalšími dárci. Hlavní nedostatek programu pak spočíval v tom, že nebyl koordinován se zbytkem rozvojové spolupráce, a úspěšný model přenosu transformační zkušenosti tak nešlo dále přenášet mezi další složky české státní správy. Také finanční rezerva, kterou si každý rok MF na program v plánu ZRS vyčlenilo, kontrastovala s jeho vlastními požadavky úspor a předvídatelnosti financování kladenými na ostatní resorty.

V případě programu *Aid for Trade* v gesci MPO se projevila vazba na snižování chudoby dokonce jako pochybná, projekty často spočívaly jen v posílení obchodních vztahů českých firem a zájmových sdružení. Lišily se také v nákladovosti, což svědčí o neefektivitě nakládání s veřejnými prostředky. Projektová dokumentace někdy chyběla, realizátoři vykazovali bez dalšího vyjasnění podobné položky jako „know-how“ ve výši 200 tisíc Kč, anebo do rozpočtu projektu zahrnovali neuznatelné náklady za jeho vypracování ve výši za téměř 100 tisíc Kč. Ještě větší rozdíly v kvalitě vykazovaly projekty MV. Předávání transformačních zkušeností Odborem bezpečnostních politik se ukázalo jako efektivní, Odbor mezinárodních vztahů realizoval ne příliš udržitelné projekty v oblasti vzdělávání informačních technologií, vhodné spíše pro nevládní organizace než pro českou státní správu. Nejhorší hodnocení si vysloužily projekty v gesci Odboru azylové a migrační politiky pod dlouholetým vedením Tomáše Haišmana. V roce 2011 neproběhly žádné projekty, které by odpovídaly uvedeným sektorovým prioritám, naopak rozpočet rozvojové spolupráce byl v resortu pod vedením politické strany Věci veřejné využitý pro humanitární aktivity programu MEDEVAC pro Libyi. Ministerstvo vnitra také realizovalo projekty v Rusku, které nelze podle pravidel OECD považovat za rozvojovou pomoc. Mnohé z nich se často primárně zaměřovaly na bezpečnost České republiky. Evaluace odhalila „zásadní“ nedostatky v řízení, množství „sporných“ projektů a pro rok 2011 dokonce konstatovala, že principy ZRS byly „zcela opuštěny“.²²

Vyhodnocení doporučilo všechny výjimky ukončit a v gesci České rozvojové agentury vytvořit nový finanční nástroj technická asistence veřejné správy, tak aby přispíval k šíření transformační zkušenosti se zachováním realizace kvalitních projektů danými resorty. Závěry evaluace i přesto vzbudily negativní reakci ze strany všech tří ministerstev, které následně vyvolaly jednání na úrovni náměstků. MZV však mělo oporu ve vládou schváleném plánu transformace z roku 2007, který *de iure* výjimky již zrušil, a proto neustoupilo. V plánu ZRS na rok 2013 naopak vytvořilo nástroj „Rozvojové aktivity ve spolupráci s dalšími institucemi státní správy“ s radikálním snížením rozpočtu prakticky jen pro aktivity MV na 3 mil. Kč. Stejnou částku získalo MF a v souladu s doporučeními i další, zatím nespécifikované instituce státní správy. Dvojnásobek, tedy více než dříve, ale získal program *Aid for Trade*, který bude i nadále nepřímou realizovat MPO.²³ Nakonec tedy dokončení transformace proběhlo v souladu s původním plánem a doporučeními evaluace, avšak s dodatečnými ústupky, které odpovídaly tehdejší politické váze jednotlivých resortů.

Vyhodnocení a mírná reforma stipendijního programu

Podobný postup jako pro ukončení výjimek stipendií zvolilo MZV i pro revizi stipendijního programu pro studující z rozvojových zemí. Ten kritizovalo OECD ve své zvláštní zprávě jako zdroj úniku mozků (*brain drain*) již v roce 2007.²⁴ Na konci roku 2012 přitom měla skončit platnost čtyřletého stipendijního programu, který nedostatky komplikovaného systému ve společné gesci MZV a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) nevyřešil, pouze snížil počet míst a doplnil omezenou možnost studia v anglickém jazyce.²⁵ MZV vypsalo výběrové řízení na evaluaci počátkem roku 2011, v létě pak již získalo vyhodnocení stávajícího programu s doporučeními.²⁶ Ukázalo se, že únik mozků zůstává stále významným problémem stipendijního programu, nově však odhalilo v České republice fenomén oddáleného návratu do země původu. Také kvůli poměrně vysokému „odpadu“ studujících doporučilo přechod na kratší, a tím pádem i levnější formy studia, a to pokud možno v anglickém jazyce. Uspořené prostředky pak evaluace navrhla vložit do nového dotačního programu Vysoké školství, který by podporoval univerzitní vzdělávání přímo v partnerských zemích.

Samotnou přípravu strategie měla na starosti meziresortní pracovní skupina pro reformu programu vládních stipendií při Radě pro ZRS. Nicméně i v rámci MZV se ukázalo, že teritoriální odbory mají o poskytování stipendií zájem tím spíše, že stipendijní místa jsou často jedním z mála, které mohou partnerským zemím jako důraz prohloubení spolupráce nabídnout. Setrval také zájem o stipendia jako nástroj kulturní politiky a dalšího využití absolventů a absolventek. Nová strategie již nezavazuje, jako ta předchozí, k určitému rozpočtu a počtu studijních míst tím spíše, že doposud mělo MŠMT problémy spíše s čerpáním svého rozpočtu, jak ukázala loňská kapitola. Za předpokladu dostatečného rozpočtu však navrhla zřízení 90 stipendijních míst v češtině a 40 v angličtině ročně, což by vedlo k zachování jazykového poměru ve prospěch delších pobytů a následné integrace do české společnosti. Ta ale často vede k setrvání absolventek a absolventů v České republice a k úniku mozků.²⁷ Strategie se spíše zaměřuje na praktické zlepšení komunikace uvnitř i vně stipendijního

systému, zavádí elektronický systém podávání přihlášek a vstupních testů, financuje správu internetových stránek apod.

Celkově se tedy nová strategie zapsala spíše do tradice opatrné kontinuity a modernizace rozvojové spolupráce, aniž by se dotkla statutu stipendistů i po skončení pobírání stipendia a lepšího smluvního zajištění jejich návratu. Schválení strategie v režii ORS však důležitost stipendií jako kontroverzní části rozvojové spolupráce, často kritizované např. ze strany nevládních organizací, politicky posílilo. 31. 5. 2012 proběhlo za přítomnosti ministra Karla Schwarzenberga v Černínském paláci neformální setkání se 140 stipendisty a stipendistkami. Bez ohledu na rozvojové dopady stipendií je třeba přiznat, že o stipendijní program je enormní zájem. Pro akademický rok 2013–2014 byla stipendia nabídnuta 28 zemím, z nich přišlo přes tři tisíce přihlášek, zejména z Jemenu, Palestiny, Etiopie, Bosny a Hercegoviny a Afghánistánu.²⁸ Pokud jde o navrhovaný dotační titul České rozvojové agentury, MZV jej omezilo na možnost vysílání českých vysokoškolských učitelů do rozvojových zemí s rozpočtem 6,5 mil. Kč v roce 2013.²⁹ Dotační řízení proběhlo na sklonku roku 2013, ve kterém bylo vybráno sedm projektů v Bosně a Hercegovině, Kambodži, Moldavsku a Mongolsku. Od České republiky představuje první krok k posilování kapacit vysokoškolského vzdělávání přímo v zemích globálního Jihu bez úniku mozků a s větším multiplikačním efektem, zatím je však brzy pro hodnocení jeho dopadů a udržitelnosti.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Objem a rozdělení rozvojové pomoci

Vzhledem k pokračující stagnaci rozpočtu ZRS zůstává vývoj objemu rozvojové pomoci poměrně nezáživný. Zmrazení rozpočtu je již většinou aktérů bráno jako fakt, který nevzbuzuje prakticky žádnou diskusi. Diskurz kvantity pomoci, který charakterizoval první dekádu století, nahradila rétorika efektivity. Podle pravidelné informace předložené vládě v červnu roku 2013 bylo na dvoustrannou pomoc vyčerpáno 624 mil. Kč, nevyčerpáno zůstalo 6 mil. Kč.³⁰ Téměř osmina rozpočtu a tedy i více než loni, konkrétně 74 mil. Kč, bylo přesunuto z původního na jiné určení. Toto může být na jednu stranu znakem potřebné flexibility v případě problémů s realizací projektů, na druhou stranu ale může poukazovat na nedostatečné plánování rozvojových intervencí. Jinak v novém střednědobém plánu byly oproti tomu předchozímu poníženy pouze položky nákladů na uprchlíky, na provinční rekonstrukční tým (PRT) v provincii Lógar v Afghánistánu a další civilní či mírové mise. Jedná se tedy spíše o ty položky, které jsou *ex post* započítány jako oficiální rozvojová pomoc podle platného vymezení OECD a jejichž výše zůstává v gesci jiných resortů.³¹

Co se týče unijní a mnohostranné pomoci, povinný příspěvek do rozpočtu EU činil 1,959 mld. Kč. Do mimorozpočtového Evropského rozvojového fondu (EDF), který spravuje rozvojovou spolupráci EU se zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří, přispělo Česko jen 339 mil. Kč i přes původní plán 620 mil. Kč, pravděpodobně kvůli dlouhodobě omezeným absorpčním kapacitám EDF.³² Účelové vázané prostředky pro me-

zinárodní organizace dosáhly 259 mil. Kč (včetně části humanitární pomoci). Pokračující podíl oficiální rozvojové pomoci na HND ve výši 0,12 % tak „zachránil“ např. mimořádný dar ČR na kryt reaktoru v Černobylu.³³ Tím se Ukrajina, která vůbec nespadá mezi prioritní země české rozvojové spolupráce, dostala paradoxně na druhé místo mezi příjemci rozvojové pomoci.

První místo z hlediska teritoriálního určení si zachoval Afghánistán, který se sám podílí na dvoustranné pomoci téměř pětinou. Na projekty v rámci končícího Provinčního rekonstrukčního týmu v provincii Lógar zaměřilo 65 mil. Kč a v rámci již „běžné“ rozvojové spolupráce 19 mil. Kč. V lednu proběhla kvůli bezpečnostní situaci odložená programovací mise ZRS v Afghánistánu, aby tento plán postupně nahradil PRT v Lógaru, ve kterém se počet expertů a expertek během roku snížil na čtyři.³⁴ Celkově však bylo za rok 2012 do objemu oficiální rozvojové pomoci započítáno dohromady čtvrt miliardy Kč právě díky přepočtu podílu nákladů misí, což jasně ukazuje, jak extrémně nákladnou se jeví pomoc Afghánistánu.³⁵ I po ukončení činnosti PRT v roce 2013 si ale Afghánistán zachová výjimečné místo oproti dalším programovým zemím. V srpnu vláda totiž rozhodla, že Česká republika bude postupně přispívat 20 mil. Kč ročně na rozvoj i formou přímé rozpočtové podpory, kterou Česká republika jinak konzistentně odmítá, a 20 mil. Kč v oblasti bezpečnosti.³⁶

Z hlediska dalších teritoriálních priorit Česká republika stále vykazuje charakteristické zaměření „nových“ členských zemí. Pouze desetina pomoci směřovala do Afriky, a pokud pomineme Afghánistán, který sám představoval tři pětiny pomoci skupině nejméně rozvinutých zemí (LDS), nejhudší státy se podílely na české pomoci jen necelou pětinou. Afghánistán také zkresluje statistiky sektorového zaměření podle nomenklatury OECD. Podpora státní správy a občanské společnosti zejména díky němu dosáhla téměř pětiny a sedminu pak představovaly náklady na uprchlíky v Česku. Desetinu překročily pouze sektory vody a sanitace, výroby a dodávek energie a také sektor vzdělávání. Zdravotnictví dosáhlo pouze tři procent a životní prostředí, které je jednou ze sektorových priorit ZRS, ještě dvakrát méně, neboť většina projektů původně považovaných za environmentální spadá pod vodu a sanitaci.

V roce 2012 českou rozvojovou spoluprací realizovalo nebo se na ní podílelo 222 subjektů, z toho 27 orgánů veřejné sféry, 40 nevládních neziskových organizací, 32 firem, 2 kraje, 5 univerzit a 116 zahraničních subjektů. Mohlo by se zdát, že česká pomoc tedy není příliš vázaná, ve skutečnosti ale poslední vysoké číslo odpovídá 119 malým lokálním projektům při zastupitelských úřadech v téměř šedesátce zemí, ovšem s celkovým rozpočtem pouze 29 mil. Kč.³⁷ Část z malých lokálních projektů navíc odpovídá návazným projektům v zemích, ve kterých se spolupráce ukončuje, jako např. v Angole, Vietnamu či Zambii. Většinou se však jedná o projekty charitativního charakteru vhodného pro propagaci České republiky, zejména ve zdravotnictví. Prostředky byly dokonce využity pro operace srdce dětí v ČR. Na druhou stranu byl ale v rámci programu ambasad podpořen i projekt Českého úřadu zeměměřičkého a katastrálního na Kapverdách jako příspěvek k budování místního katastrálního systému. V Bangladéši byl podpořen projekt zaměřený na zplnomocnění žen. Díky programu trilaterální spolupráce byla navíc za 19 mil. Kč podpořena téměř padesátka dalších projektů.

I tak zůstává ale pomoc České republiky stále roztržštěná. Ve třiceti zemích přesahoval rozpočet bilaterální spolupráce 5 mil. Kč, ve čtrnácti pak 20 mil. Kč. To stále kontrastuje s prohlášením náměstka ministra zahraničních věcí Tomáše Duba: „*Chceme se soustředit na méně zemí, ale chceme tam udělat víc. To je ten pravý důvod: není to všechno o rozpočtu a úsporách. Je to o dávání peněz top prioritním zemím pro lepší dopad.*“³⁸ Do toho je ovšem započítána i transformační politika a humanitární pomoc. Projekty transformační politiky v počtu 41 a celkovém objemu 49 mil. Kč byly ve sledovaném roce kromě prioritních zemí podle koncepce transformační politiky realizovány i v Číně, Rusku a Zimbabwe. První vyhodnocení pokusů o přenos české transformační zkušenosti do zemí Maghrebu – jen v Egyptě byly realizovány tři projekty – se však ukázaly jako omezené.³⁹ Také se nabízí otázka, zda např. zkušenosti z oblastí „*občanské participace, vedení občanských kampaní, práce s novými médii, nigrantového financování neziskových organizací a sociálního podnikání a bezpečnosti v elektronické komunikaci*“ lze ještě zařadit do přenášení transformační zkušenosti Československa a České republiky.⁴⁰ Zájem o realizaci projektů transformační politiky zůstává relativně vysoký a koncentrovaný: MZV podpořilo 23 projektů z 56 přihlášek, z toho téměř třetinu tvoří projekty Člověka v tísní. Nestárnoucímu tématu transformační zkušenosti v rozvojové spolupráci se věnoval i dvou denní seminář *Sharing knowledge and transition experience: the view of new European donors* organizovaný UNDP s Institutem Světové banky a Evropskou komisí na MZV na podzim roku.⁴¹

Na humanitární pomoc bylo podle Plánu ZRS a *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2012* určeno opět 73 mil. Kč, z nichž část byla alokována podle konsolidované humanitární výzvy a část určily nové humanitární krize, zejména občanská válka v Sýrii.⁴² V březnu byly nejprve uvolněny 3 mil. Kč na Sýrii prostřednictvím Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.⁴³ V říjnu pak bylo v dotačním řízení rozděleno 7,5 mil. Kč čtyřem českým organizacím s tím, že Člověku v tísní byl rozpočet na konci listopadu navýšen o dalšího 2,5 mil. Kč. Česko dále podpořilo palestinské uprchlíky v Sýrii 4 mil. Kč skrze Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA).⁴⁴ Do ostatních regionů MZV jinak rozdělovalo přes 16 mil. Kč českým nevládním organizacím ve dvou dotačních řízeních v březnu.⁴⁵ Ministerstvo podpořilo např. potravinovou bezpečnost výstavbou sil v Afghánistánu nebo přispělo na léčbu nemocných HIV/AIDS v Zimbabwe.⁴⁶ V zemi, ve které nemůže Česko působit prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce, byla pomoc poskytnuta prostřednictvím organizace Lékaři bez hranic. MZV v rámci humanitární pomoci podporuje i barské uprchlíky v Malajsii. Ná vaznost humanitární pomoci na priority lidskoprávní politiky je tedy zřejmá stejně jako důraz na realizaci českými subjekty místo mezinárodními organizacemi jako v minulosti. Nejvíce prostředků (44 %) totiž využily právě české nevládní organizace v čele s Člověkem v tísní a Charitou, následované mezinárodními humanitárními organizacemi (43 %).⁴⁷ Zbytek implementovaly mezinárodní nevládní organizace a české zastupitelské úřady.⁴⁸ Od července 2012 do července 2013 Česká republika spolupředsedala s Dánskem neformální iniciativě Dobrého humanitárního dárcovství, ke které se prostřednictvím Konsenzu o humanitární pomoci přihlásila EU v roce 2007.⁴⁹

Evaluace projektů, průřezová témata a koherence politik pro rozvoj

V roce 2012 byly poprvé evaluovány projekty v gesci České rozvojové agentury, tedy projekty započaté v systému ZRS po tzv. transformaci, který mnozí považují za výrazný přelom v efektivnosti. Některé projekty, jejichž evaluace MZV publikovalo v roce 2012, však formulovala ještě ministerstva, po kterých je ČRA převzala. Jiné již proběhly v plné gesci agentury, a proto všechny evaluace poskytují věrný obrázek o kontinuitě systému. MZV žel zadalo vyhodnocení dopadů projektu pouze vůči projektovým dokumentům, jež často zcela ignorovaly dopad na snižování chudoby, a proto je ani externí evaluační týmy nehodnotily. Tím se vyznačuje i projekt modernizace tramvají v Sarajevu s rozpočtem ve výši přes 30 mil. Kč. Cílem projektu bylo pouze prodloužení životnosti československých tramvají, a proto širší kontext chudoby neřešila ani evaluace. Vyhodnocení akce označilo spíše jako „materiální pomoc“ než rozvojový projekt a kriticky poukázalo na jeho nízkou udržitelnost.⁵⁰ Přes pozitivní hodnocení v oblastech relevance, dopadu či efektivnosti byla jako nízká vyhodnocena i udržitelnost návazného padesátimilionového projektu v gesci MPO s cílem elektrifikace palestinského Tubásu. Podobně i u dvou sociálních projektů v Mongolsku se jako nejslabší článek přes velkou snahu realizátora ukázala udržitelnost.⁵¹

Některé projekty bojují však i s efektivností a dopady. Projekt zřízení zemědělského servisního centra v gesci ČRA v Gruzii evaluace vyhodnotila jako příklad špatné rozvojové intervence. Osobní náklady projektu spolky polovinu nákladů a jen polovina se dostala ke konečným příjemcům.⁵² Zatímco „tvrdá“ složka dodávky zemědělské techniky byla provedena snadno, „měkká“ část projektu zaměřená na rozvoj družstevnictví se kvůli nevyjasněným majetkovým vztahům ukázala jako kontraproduktivní, s rizikem poškození ideje kooperativ jako efektivního způsobu spolupráce malých farem. Projekt byl navíc vyhodnocen negativně z hlediska dopadu na rovnost mužů a žen, kterou jako průřezové téma ČRA od svého počátku zanedbávala. Podle některých aktérů však evaluace nevezala kontext projektu dostatečně v potaz. Vklad do dvou projektů protipovodňové ochrany v povodí řek Reut (v gesci MŽP) a Prut (v gesci ČRA) lze dokonce označit za prozatím ztracený. V obou případech jde o dodávky automatických monitorovacích stanic hladin vodních toků dohromady za 26 mil. Kč, které nejsou moldavským správcem povodí zejména kvůli vysoké fluktuaci zaměstnanců prakticky vůbec využívány. Navíc druhý projekt stejného realizátora se nepoučil z chyb prvního.⁵³

Pomineme-li programy výjimek z transformace a stipendií, jediným evaluovaným projektem realizovaným v České republice byl projekt globálního rozvojového vzdělávání PRVák. Přes pozitivní hodnocení v některých oblastech vykázal podobně jako některé výše zmíněné zahraniční projekty spíše nízkou efektivitu a efektivnost, protože náklady na řízení a koordinaci narostly postupně na téměř polovinu nákladů projektu. Jedná se však jen o dílčí ukazatel, neboť evaluace nehodnotila kvalitu projektu. Evaluační tým opět zkritizoval, že průřezová témata nebyla dostatečně promítnuta v projektových žádostech, a proto nebyla ani hodnotitelná.⁵⁴ Zdá se, že české projekty jsou obecně ve spolupráci s partnery dobře identifikovány, částečně i hospodárně realizovány, ale prakticky ve všech případech by dopady projektu odezněly velmi brzo po odchodu realizátora. Panuje zde silné podezření, že přínosy většiny českých pro-

jektů netrvalí déle, než je doba, kdy realizátor zemi opustí. Evaluované projekty byly navíc vybrány v zemích a sektorech, které MZV považovalo do budoucnosti za perspektivní. Určité obavy také vzbuzuje kvalita a obsažnost samotných evaluací. Hodnocení byla publikována bez zapracování často kritických připomínek zúčastněných aktérů. Například evaluační zpráva projektu zahradnictví v poušti Gobi, kterou analyzovala předloňská kapitola, vůbec nezmiňuje některé zásadní skutečnosti ohledně neúspěchu části projektu.⁵⁵ Podle realizátora projektu, který se vyjádřil pro média, však jednu z budovaných farem „ukradla místní mafie“ a obsadila ji s tím, že v současnosti tam „nic není, všechno zpusťlo“.⁵⁶ Zřejmě se jedná o extrémní případ, avšak vytlačování politických problémů z charakterem technických evaluací ztěžuje zabránění jejich opakování v budoucnosti.

Nedostatek pozornosti věnovaný průřezovým tématům, jako je gender, se obecně týká i dalších důležitých témat rozvojové spolupráce, např. otázky životního prostředí. Konkrétně v oblasti klimatu, kde se Česká republika zavázala k dodatečným finančním příspěvkům, stále vykazuje projekty, které by zřejmě realizovala i bez tohoto závazku (pod ochranu klimatu spadají prakticky všechny projekty sektoru voda a sanitace). Bez ohledu na nejasný vývoj trhu s emisními povolenkami lze tedy za velkou příležitost pro rozvojovou spolupráci považovat zákon o jejich obchodování, který v § 7 odstavci 5 umožňuje použít výnosy z prodeje povolenek na „plnění mezinárodních závazků České republiky a rozvojovou pomoc v oblasti ochrany klimatu“.⁵⁷ Pro rok 2013 ale zákon nestanovuje MZV jako jednoho z možných příjemců výnosu. České intervence se tak v roce 2012 omezily v sektoru energetiky např. na účast českých expertů v rámci účelového příspěvku programu OSN pro rozvoj (UNDP) v Bosně a Hercegovině.

Konečně klíčové téma koherence politik pro rozvoj doposud nepřineslo výsledky v reálné tvorbě politik a prozatím se stále omezuje na diskusi. V únoru na plénu Rady pro MZV proběhla diskuse k *Rámcové pozici ČR k budoucí podobě Společné zemědělské politiky*. Zástupce ministerstva zemědělství podtrhl, že reforma ustupuje od nástrojů, jako jsou např. exportní dotace. Ty mívají negativní dopady na farmáře v rozvojových zemích. Zástupce nevládního sektoru však upozornil také na neřešené problematiky negativních dopadů obchodu s krmivem ze sóje nebo otevírání trhů EU pro dovozy z globálního Jihu, které rámcová pozice vůbec neřeší.⁵⁸ Rámcová pozice nicméně byla schválena vládním Výborem pro Evropskou unii již v lednu, a proto diskuse nemohla mít žádný dopad na výslednou pozici České republiky. Také je příznačné, že odklon od exportních dotací pro vývoz zemědělských výrobků mimo země EU a jeho dopady dokument explicitně nezmiňuje.⁵⁹ V červnu před zasedáním Rady pro ZRS uspořádal k tématu think tank Glopolis seminář s názvem „Česká republika malým hráčem ve velkém poli“ a na svém posledním zasedání pak podali radě informaci k zemědělství a potravinové bezpečnosti český zástupce při Organizaci pro výživu a zemědělství (FAO) a vědec z Ústavu zemědělské ekonomiky. I tentokrát ale proběhla diskuse bez závěrů.⁶⁰

Česká účast v evropské unii a mezinárodních organizacích

Rok 2012 se v Evropské unii nesl ve znamení předsednictví Dánska a Kypru. Česká republika byla nakonec spokojena se závěry Rady Agenda pro změnu (*Agenda for*

change) i proto, že se podařilo zopakovat důraz na transformační zkušenost. Dokument se od původního sdělení Komise tematicky hodně odchýlil, ale potvrdil např. starší princip koncentrace pomoci jedné dárcovské země maximálně do tří sektorů v jedné zemi partnerské.⁶¹ Také závěry rady k přímé rozpočtové podpoře se více přiblížily ke skeptické české pozici.⁶² Průzkum Evropské komise poukázal, že Česko vedle Německa nebo Kypru podporuje zachování daňových úlev pro rozvojovou pomoc v partnerských zemích.⁶³ V roce 2012 byla také nakonec spuštěna on-line databáze transformační zkušenosti Evropského transformačního kompendia.⁶⁴

Co se týče aktivit v rámci Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, MZV nezapočalo žádnou následnou činnost k implementaci *Pusanského partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci*, uzavřeného v prosinci předcházejícího roku.⁶⁵ Rok 2012 však především odstartoval poměrně rychlý proces přijetí České republiky do Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD. Po dubnovém pařížském jednání DAC byl v prosinci na důležitém londýnském setkání na ministerské úrovni po třech letech představen nejen nový předseda výboru, ale především byl projevený zájem o vstup nových členů.⁶⁶ Koncepce ZRS z roku 2010 původně počítala se vstupem „v horizontu několika let“, neboť „kvalita procesu [je] důležitější než jeho rychlost“.⁶⁷ Mnohostranná strategie z února 2013 pak doporučovala „učinit další kroky, které povedou k členství“, ale strategicky je podmínila posílením kapacit jak v ústředí, tak na pařížské misi při OECD.⁶⁸

Česká republika měla původně do výboru vstoupit v koordinaci se zeměmi Visegrádské skupiny. V jejím rámci proběhla v březnu setkání k humanitární pomoci a MF s MZV ve stejném měsíci uspořádaly konferenci ke spolupráci s mezinárodními finančními institucemi. Po předání předsednictví Polsku v druhé polovině roku se v říjnu ve Varšavě uskutečnilo zasedání ředitelů a ředitelky odborů zahraniční rozvojové spolupráce skupiny. Co se týče aktivit na úrovni OSN v roce 2012, lze zmínit původně „opatrnou“ pozici MZV k návrhům Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) ze světového summitu OSN udržitelného rozvoje RIO+20. Jinak se čeští aktéři jen pomalu připravovali na přípravu globálního rozvojového rámce po roce 2015. Ve své konzultaci k Evropské komisi položila nevládní platforma FoRS důraz na lidskoprávní přístup k rozvoji, participaci a princip sdílené, avšak diferencované odpovědnosti. Samotný vstup do OECD a intenzivnější příprava pozice k novému rozvojovému rámci jsou však již témata pro rok 2013.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Zatímco v roce 2011 nedošlo v rámci MZV k žádné výrazné personální změně, rok 2012 přinesl dokonce změny institucionální. S nástupem Ivana Jukla, bývalého ředitele vládní agentury CzechTrade a nového vrchního ředitele sekce ekonomické, došlo od 1. května k přesunu Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci od sekce mimoevropských zemí právě pod sekci ekonomickou. Už od ledna přitom přešla gesce Evropského rozvojového fondu do gesce ORS. Odpovědným náměstkem

a předsedou Rady pro ZRS zůstal T. Dub. Vrchní ředitel Jukl při svém uvedení na Radě ZRS zdůraznil „*důležitost budování vlastních kapacit rozvojových zemí, včetně podpory jejich soukromého sektoru a investic*“.⁶⁹ Důraz později položil také na zavedení procesního řízení v ZRS a synergie mezi politickými a ekonomickými aktivitami MZV v partnerských zemích, neboť politický a hospodářský vývoj se podmiňují. MZV a ČRA by proto měly podle něj klást důraz na byznys i instituce a vytvářet synergie, např. v komerční návaznosti. Pro ČRA se tak jeví jako klíčové získávat zpětnou vazbu ze slepých uliček a naopak snažit se o replikaci úspěšných projektů. MZV má pro tyto aktivity předpoklady, protože zastává širší pojetí ekonomické diplomacie jako vnější politiky státu v kontrastu s vnitřní politikou podpory exportu, kterou zastává MPO.

Co se týče ČRA jako podřízené složky MZV, hned na konci února 2012 vzbudil mezi částí aktérů neklid *Návrh úspor v organizačních složkách státu a státních fondů*, tisková zpráva ministra financí za stranu TOP 09 Miroslava Kalouska. Zpráva hned na prvním řádku navrhovala zcela zrušit Českou rozvojovou agenturu a její funkce bez náhrady převést na MZV.⁷⁰ Ovšem podobně jako další návrhy uzavírání institucí nebyl ani tento předjednaný s příslušnými ministry, takže po komunikaci s ministrem zahraničních věcí a spolustranikem K. Schwarzenbergem byl tento mediálně vděčný plán zcela opuštěn. Během roku 2012 nicméně MZV upravilo status ČRA způsobem, že upřesnilo funkční období ředitele tak, aby MZV mohlo v následujícím roce vypsát výběrové řízení a vyměnit dosavadní vedení.⁷¹ ČRA v roce 2012 realizovala 113 projektů, z toho 48 dotačních řízení, 58 veřejných zakázek a 7 projektů ve spolupráci se státními institucemi.⁷² Kontrola příslušného finančního úřadu neshledala v České rozvojové agentuře žádná pochybení.

Rok 2012 také přinesl nevládní platformě FoRS nové vedení, když se předsedou správní rady stal Oldřich Pospíšil za Charitu ČR. Posty místopředsedů obsadili Jan Bárta za ADRA a Ondřej Kopečný za Glopolis. Z aktivit zaměřených dovnitř organizace výsledky sebehodnocení členských organizací dle Kodexu efektivnosti poukázaly na velký důraz členů a pozorovatelů FoRS na respekt lidských práv a rovnost mezi muži a ženami.⁷³ Z publikačních aktivit platformy je možné zmínit kvalitní studii k lidským právům v rozvoji, která se dotkla do té doby bílého místa ZRS. Dokument klade důraz na nedělitelnost lidských práv a poukazuje na jejich častou selektivnost. Důraz by neměl být kladen pouze na zplnomocnění příjemců pomoci, ale i na posílení odpovědnosti státu. Většina organizací však podle studie lidská práva v projektech zohledňuje spíše podvědomě.⁷⁴ V březnu proběhl první humanitární kongres.⁷⁵ V červnu se také konalo např. školení organizací na privátní fundraising a v listopadu platforma zorganizovala workshop k možnostem a limitům spolupráce nevládních organizací se soukromým sektorem a akademickými institucemi. Z hlediska ovlivňování politik kladl FoRS důraz na trojstrannou spolupráci a zvyšující se poměr mnohostranné k dvoustranné pomoci s přesvědčením, že v bilaterální spolupráci mohou „*české subjekty nabídnout výraznější přidanou hodnotu a přímý efekt pro konkrétní lidi v rozvojových zemích*“.⁷⁶ Z konkrétních organizací stojí za zmínku oslava dvou desetiletí organizace ADRA, která spustila projekt pravidelného dárcovství „*Mince denně*“.⁷⁷ Organizaci, která byla původně založena ze zahraničí, obsah pro humani-

tární aktivity v zahraničí poskytla válka v bývalé Jugoslávii. Nyní se snaží organizace zaměřovat na rozvojové projekty, které jsou „skutečnou léčbou“.⁷⁸ Dvacet let činnosti oslavil i Člověk v tísni.⁷⁹

Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PPZRS), která sdružuje část soukromého sektoru, se v lednu podílela na uspořádání berlínského semináře k investičním příležitostem v Etiopii. Pro soukromý sektor vypsalo MZV pilotně „B2B“ *Program rozvojově-ekonomického partnerství (přípravné fáze) pro rok 2013* s deklarovaným cílem přenosu znalostí a technologií místním partnerům s podporou do maximální výše 100 tis. Kč. První říjnové kolo bylo neúspěšné, nakonec v druhém kole byly vybrány tři projekty v Srbsku a jeden v oblasti vodohospodářství v Etiopii.⁸⁰ Jedním z kritérií programu je i vliv na rozvoj, který je definován jako zvýšení zaměstnanosti s dopadem na nejchudší obyvatele, vyšší konkurenceschopnost a zvýšení přidané hodnoty výrobků a služeb.⁸¹ Jde o explicitně vázanou pomoc na české subjekty. V oblasti byznysu podepsaly memorandum o spolupráci MZV a Česká exportní banka.⁸² S Moldavskem uzavřela Česká republika v listopadu dohodu o rozvojové spolupráci, která řeší např. daňové a celní otázky.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Jako každý rok přinesl nové poznatky o proměně veřejného mínění o rozvojové spolupráci v Evropské unii pravidelný *Eurobarometr*.⁸³ Podíl Čechů a Češek, kteří si myslí, že je důležité pomáhat lidem v rozvojových zemích, vzrostl jako v jedné z jedenácti zemí o tři procenta. Na druhou stranu se Česko zařadilo mezi sedm členských zemí, ve kterých lidé chtějí rozvojovou pomoc spíše omezovat, to ovšem souvisí především s jejich ekonomickou situací. Názor nezvyšovat objem pomoci i přes přísliby se posílil o 4 %. O celých 11 % a spolu s Řeckem nejvíce v celé EU vzrostla neochota Čechů a Češek podporovat rozvojové země vyššími cenami potravin. Nicméně jak již zdůraznil úvod kapitoly, 60 % z nich vůbec netuší, kam směřuje jak česká, tak i unijní pomoc. Minimální rozdíl mezi znalostí aktivit české vlády a Evropské unie je o to závažnější, že Evropská komise na rozdíl od MZV nepodporuje prakticky žádné aktivity vůči veřejnosti. V nízké podpoře lidských práv a demokracie oproti jiným zemím EU se česká veřejnost ukázala jako chladnější než její současná vláda, naopak ze všech členských zemí nejvíce zdůraznila genderovou rovnost, vůči které se naopak vláda často ostře vymezovala. Zajímavé výsledky také přinesl po třech letech opakovaný výzkum postojů studujících na středních školách.⁸⁴ Jakkoli je vnímání problémů ze strany středoškoláků zprostředkované – dvakrát tolik jich označilo jako nejzávažnější problém vůbec soužití s romskou menšinou, než kolik s ní má osobní zkušenost – vedle válek a konfliktů, terorismu a drog se mezi osm příček nejzávažnějších globálních problémů probojovaly i problémy související s globálním rozvojem: chudoba v rozvojových zemích, globální oteplování, špatné životní prostředí a přelidnění. Globální oteplování ovšem kleslo v důležitosti za tři roky téměř o čtvrtinu. Postoje studujících jsou genderované: dívky kladou větší důraz na chudobu,

zdraví a mír než chlapci. Jejich postoje ohledně možnosti změn těchto problémů se nezměnily.

Jinak veřejná debata o rozvojové spolupráci prakticky neprobíhá, náznak diskuse nesrovnatelně slabší než v případě kontroverzního dokumentu *Pod sluncem tma* v roce 2011 přinesla krátká diskuse ohledně využití poznatků psychologie ve vzdělávacích aktivitách v rozvojovém světě.⁸⁵ Jako příklad slabé mediální gramotnosti svědčí například to, že ČTK v souvislosti s publikací statistik OECD informovala, že „nejštědřejším humanitárním dárcem“ je Švédsko, i když šlo o rozvojovou pomoc a pozici Česka ve zprávě vůbec zmínila.⁸⁶ Ukazuje se, že rozlišování mezi rozvojovou spoluprací a humanitární pomocí stále není samozřejmostí. Veřejné zapojení se pravděpodobně stále nejintenzivněji odehrává formou humanitárních sbírek, které navíc usnadnila nová legislativní úprava.⁸⁷ Mobilizační potenciál dlouhodobých aktivit je však malý, na snahu o pravidelné dárcovství se zaměřila vedle dalších organizací třeba i kampaň „Jsem v tom“ české pobočky Lékařů bez hranic.⁸⁸ Mediální viditelnost tak stále získávají hlavně sbírky spojené s aktuálními událostmi, např. sbírky na humanitární pomoc Sýrii Člověka v tísní a Českého červeného kříže.⁸⁹ Člověk v tísní dokonce v Sýrii otevřel svoji vlastní kancelář.⁹⁰ Média ale také referovala o negativních zprávách týkající se jinak pozitivně podávaného tématu humanitární pomoci.⁹¹

ZÁVĚR

K celkovému zhodnocení směřování české rozvojové spolupráce v roce 2012 může dobře posloužit srovnání s dalšími zeměmi. Z hlediska statisticky vykázaného objemu pomoci, resp. jejího podílu na hrubém národním důchodu se Česko pohybuje s 0,12 % jako nejvýkonnější „nový“ členský stát kromě Slovinska, jež s Řeckem, Itálií a Slovinskem dosáhly 0,13 %. Propast mezi z hlediska plnění unijních závazků nejpokročilejšími „novými“ a nejspozdílejšími „starými“ zeměmi se tak dále zužuje. Z hlediska efektivnosti pomoci a jejího institucionálního zakotvení se jako užitečné ukazuje zvláštní hodnocení rozvojové spolupráce sousedního Slovenska.⁹² OECD v něm upozorňuje na slabé vedení politiky ze strany MZV, absentující vyjádření smyslu ZRS ve vztahu k zahraniční politice, chybějící vyjasnění tematických a geografických priorit, nejasnost, k čemu zemi slouží členství v mezinárodních organizacích, nedostatek zohlednění průřezových témat životního prostředí a genderu, špatnou viditelnost kvůli nedokonalému sdílení informací nebo slabou komunikaci vůči veřejnosti a malé zaměření na výsledky.

Jak ukázala tato kapitola, zahraniční rozvojová spolupráce České republiky sdílí se Slovenskem jen pár problémů, na které se OECD zaměřila. Mezi ně jistě patří i konstatování, že závislost nevládních neziskových organizací na státu „může omezovat roli hlídacího psa politiky, kterou nevládní neziskové organizace mohou a měly by i hrát“.⁹³ Česká rozvojová spolupráce hledá v době ekonomické krize a rozpočtových úspor svoje opodstatnění především ve vyšším naplňování bezprostředních českých zájmů a efektivitu rozvojové pomoci s rostoucím důrazem na propojení rozvojové politiky s politikou hospodářskou. Jak ukazuje porovnání se Slovenskem, vzhledem

k problematické udržitelnosti většiny českých projektů může paradoxně i tento trend posílit dlouhodobé dopady české rozvojové spolupráce, a přispět tak k větším příspěvkům ke globálnímu rozvoji než neudržitelné projekty ospravedňované idealistickými hodnotami. Postupně se ale potvrzuje – a v tom se závěr letošní kapitoly nijak neliší od loňské –, že ospravedňování rozvojové politiky zejména mezi dalšími aktéry zahraniční rozvojové spolupráce místo širšího zapojení společnosti stačí pouze pro udržení onoho českého třípromilového podílu na rozvojové spolupráci Evropské unie jako celku.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovoru jako jednoho ze zdrojů této kapitoly děkuji Ivanu Juklovi, vrchnímu řediteli sekce ekonomické, a Zuzaně Hlavičkové, ředitelce Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) Ministerstva zahraničních věcí ČR, 7. 12. 2012. Za cenné připomínky děkuji Martinu Náprstkovi, zástupci ředitele České rozvojové agentury; Janě Miléřové, ředitelce FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, a Věře Venclíkové, výkonně ředitelce Platformy podnikatelů pro zahraniční spolupráci. Za případné chyby ve faktech a za jejich interpretaci zůstávám ovšem odpovědný pouze sám. Vzhledem k tomu, že jsem se podílel na vyhodnocení programů uvedených v pozn. 21 a 26, mohu být ovlivněn v jejich interpretaci.
- ² *Ekonomika loni klesla o 1,2 %, je v nejdělsí recesi od 1997*. ČTK, 11. 3. 2013.
- ³ European Commission: *Publication of preliminary data on Official Development Assistance, 2012*, MEMO/13/299, 3. 4. 2013. On-line: europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-299_en.htm.
- ⁴ MZV ČR: *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2011*. On-line: www.mzv.cz/file/848470/II_Text_Informace_o_ZRS_CR_2011.doc; *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012*. On-line: www.mzv.cz/file/1039279/II_Text_Informace_o_ZRS_CR_2012.doc; vlastní výpočty.
- ⁵ Usnesení vlády České republiky ze dne 29. května 2013 č. 403 k dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2014 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2016.
- ⁶ Horký-Hlucháň, Ondřej (2012): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 332.
- ⁷ European Commission: *Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid. Special Eurobarometer 392*, October 2012. On-line: ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf, s. 53.
- ⁸ Zákon č. 151/2010 Sb. ze dne 21. dubna 2010 o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.
- ⁹ Usnesení vlády České republiky ze dne 20. července 2011 č. 589 ke Koncepci zahraniční politiky České republiky.
- ¹⁰ Nečas, Petr: *Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky*, 28. 8. 2012. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamne-projevy/projev-predsedy-vlady-petra-necase-na-porade-vedoucich-zastupitelskych-uradu-ceske-republiky-98470/.
- ¹¹ Klaus, Václav: *Vystoupení prezidenta republiky na setkání s českými velvyslanci*, 29. 8. 2012. On-line: www.klaus.cz/clanky/3175.
- ¹² *Programové prohlášení Vlády České republiky*, 4. 8. 2010. On-line: www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf, s. 12–13.
- ¹³ Usnesení vlády České republiky ze dne 6. dubna 2011 č. 237 k Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze dne 4. srpna 2010.

- ¹⁴ Aktualizace Plánu plnění priorit jednotlivých resortů podle Programového prohlášení vlády ze 4. srpna 2010 k 30. červnu 2012. On-line: www.slideshare.net/vitbarta/aktualizace-plnu-plnn-priorit-jednotlivch-rezort-k-30612.
- ¹⁵ Usnesení vlády České republiky ze dne 6. února 2013 č. 90 ke Strategii mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017. On-line: www.mzv.cz/public/a0/3c/96/954899_879447_Multistrategie_brozura.doc; *The Multilateral Development Cooperation Strategy of the Czech Republic 2013–2017*. On-line: www.mzv.cz/public/5b/4b/cf/1022978_948689_Multilateral_Development_Strategy_EN.doc.
- ¹⁶ *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017*, s. 8.
- ¹⁷ Tamtéž, s. 18.
- ¹⁸ Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017.
- ¹⁹ Horký, Ondřej (2008): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 366–380
- ²⁰ Usnesení vlády České republiky ze dne 19. září 2007 č. 1070 k Transformaci systému zahraniční spolupráce ČR.
- ²¹ Němečková, Tereza–Krylová, Petra–Horký, Ondřej: *Vyhodnocení programů zahraniční rozvojové spolupráce realizovaných na základě dočasně výjimky z transformace*. Praha: Metropolitní univerzita, 15. 3. 2012. On-line: www.mzv.cz/file/848445/Vyhodnoceni_vyjimek_z_transformace_finalni_verze.doc.
- ²² Tamtéž, s. 41.
- ²³ Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.
- ²⁴ Ředitelství pro rozvojovou spolupráci OECD: *Rozvojová spolupráce české republiky. Zvláštní hodnocení Výboru OECD pro rozvojovou pomoc*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 2007.
- ²⁵ Usnesení vlády České republiky č. 712 ze dne 27. června 2007 o zřízení vládních stipendijních míst ke studiu na veřejných vysokých školách v České republice pro občany z rozvojových zemí na léta 2008 až 2012.
- ²⁶ Horký, Ondřej a kol. (2011a): *Vyhodnocení programu vládních stipendií pro studující z rozvojových zemí: Zvýšení efektivnosti a nové nástroje podpory terciálního vzdělávání*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, červenec 2011. On-line: www.mzv.cz/file/860240/Vyhodnoceni_programu_vladnich_stipendii.pdf.
- ²⁷ Usnesení vlády České republiky č. 301 ze dne 25. dubna 2012 ke Strategii poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018.
- ²⁸ Zápis z 25. zasedání Rady pro ZRS, 29. 11. 2012, s. 3. On-line: www.mzv.cz/public/af/8e/26/932995_848326_Zaznam_Rada25.doc.
- ²⁹ Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k Zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.
- ³⁰ *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci ČR realizované v roce 2012*. On-line: www.mzv.cz/file/1026175/INFORMACE_ZRS_2012_PRILOHY.ZIP.
- ³¹ Usnesení vlády České republiky č. 413 ze dne 13. června 2012 k Zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2015.
- ³² Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 9. 2012. On-line: www.mzv.cz/public/26/34/89/888516_807579_Zaznam_Rada24.doc.
- ³³ Usnesení vlády České republiky č. 276 ze dne 13. 4. 2011 k návrhu na poskytnutí mimořádného jednorázového peněžního daru České republiky do Fondu pro kryt reaktoru v Černobyli.
- ³⁴ Zápis z 23. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 14. 6. 2012. On-line: www.mzv.cz/file/843621/Zaznam_Rada23.doc.
- ³⁵ *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2012*, op. cit., s. 11.

- ³⁶ Česká republika dá do roku 2017 Afghánistánu 140 mil., na rozvoj a bezpečnost. ČTK, 14. 8. 2012; Usnesení vlády České republiky ze dne 29. srpna 2012 č. 638 k poskytnutí peněžního daru České republiky vládě Islámské republiky Afghánistán.
- ³⁷ MZV ČR: *Malé lokální projekty při ZÚ v roce 2012 – souhrnná zpráva*. On-line: www.mzv.cz/file/966216/MLP_2012_souhrn.doc.
- ³⁸ *Government vows no cuts in this year's foreign aid budget*. Radio Prague, 16. 4. 2012. On-line: www.radio.cz/en/section/curraffrs/government-vows-no-cuts-in-this-years-foreign-aid-budget.
- ³⁹ Hesová, Zora (2012): *Sdílení postkomunistického transformačního know-how: zkušenosti ze severní Afriky*. AMO Briefing paper, 2/2012. On-line: www.amo.cz/download.php?group=produkty1_soubory&id=401.
- ⁴⁰ MZV ČR: *Přenosem transformační zkušenosti českých NNO a médií k podpoře občanské participace a nezávislé žurnalistiky v Gruzii II, 2012*, 3. 6. 2013. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/gruzie/prenosem_transformacni_zkusenosti_1.html.
- ⁴¹ MZV ČR: *Náměstek Tomáš Dub zahájil seminář zaměřený na předávání transformačních zkušeností*, 27. 11. 2012. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2012/x2012_11_27_namestek_tomas_dub_zahajil_seminar_zamereny_na_predavani.html.
- ⁴² MZV ČR: *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2012*. On-line: www.mzv.cz/file/757916/StrategieHP2012web.doc.
- ⁴³ *Česko dá OSN na pomoc uprchlíkům ze Sýrie tři miliony korun*. ČTK, 27. 3. 2012.
- ⁴⁴ Styčný úřad ČR v Ramalláhu: *Ministr Schwarzenberg schválil humanitární pomoc pro palestinské uprchlíky*, 2. 11. 2012. On-line: www.mzv.cz/ramallah/cz/zpravy_a_udalosti/ministr_schwarzenberg_schvalil.html.
- ⁴⁵ MZV ČR: *Humanitární pomoc poskytnutá ČR do zahraničí v roce 2012*. On-line: www.mzv.cz/file/979749/tabulkaHP2012.docx.
- ⁴⁶ *Česko dalo peníze na pomoc Afghánistánu a Zimbabwe*. ČTK, 27. 7. 2012.
- ⁴⁷ *Česká republika darovala vloni na humanitární účely přibližně 70 milionů korun*. Mediafax, 23. 1. 2013.
- ⁴⁸ MZV ČR: *Operační strategie humanitární pomoci ČR na rok 2013*. On-line: www.mzv.cz/public/9f/c8/90/948669_870019_StrategieHP2013.doc.
- ⁴⁹ MZV ČR: *Deklarace dobrého humanitárního dárcovství*, 17. 6. 2013. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/deklarace_dobrego_humanitarniho.html.
- ⁵⁰ *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Bosnou a Hercegovinou. Projekt „Generální oprava a modernizace tramvají v Sarajevu“*, říjen 2012, s. 8. On-line: www.mzv.cz/file/920250/final_evaluacni_zprava.pdf.
- ⁵¹ *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Mongolskem. Socioekonomická stabilizace geograficky a sociálně odločených komunit*, září 2012. On-line: www.mzv.cz/file/878497/Evaluacni_zprava_MNGproj1.pdf; *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Mongolskem. Příprava a zavedení studijního programu Sociální práce – Ulánbátar*, září 2012. On-line: www.mzv.cz/file/878502/Evaluacni_zprava_MNGproj2.pdf.
- ⁵² *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Gruzii. „Zřízení a podpora zemědělského servisního centra v okrese Khulo, autonomní republika Adžárie, Gruzie“*, prosinec 2012. On-line: www.mzv.cz/file/944649/Khulo_evaluacni_zprava_20_12_2012.pdf.
- ⁵³ *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v Moldavsku. Monitoring povrchových vod a ochrana před povodněmi v povodí řeky Reut*, listopad 2012. On-line: www.mzv.cz/file/940780/Zprava_Reut_final.pdf; *Obnova monitorovací staniční sítě v povodí řeky Prut – modernizace informačního systému protipovodňové ochrany*, listopad 2012. On-line: www.mzv.cz/file/940782/Zprava_Prut_final.pdf.

- ⁵⁴ Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce v oblasti globální rozvojové vzdělávání v ČR. PRVák – Program rozvojového zdělávání, listopad 2012. On-line: www.mzv.cz/file/920276/121119_Ev_PRVak_ZZ_final.pdf.
- ⁵⁵ Horký, Ondřej (2011b): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky v roce 2010. In: Kořan. Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2010. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 353.
- ⁵⁶ Češi založili v Gobi oázu hojnosti. Mongoly tam učí zavařovat okurky. iDNES.cz, 16. 9. 2012. On-line: zpravy.iDNES.cz/cesi-zalozili-v-gobi-oazu-hojnosti-mongoly-tam-uci-zavarovat-okurky-lip-zahranicni.aspx?c=A120914_153741_zahranicni_aha.
- ⁵⁷ Zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. On-line: [www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zakon_o_emesnim_obchodovani/\\$FILE/OEOK-Zakon_383_2012-20130524.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/zakon_o_emesnim_obchodovani/$FILE/OEOK-Zakon_383_2012-20130524.pdf).
- ⁵⁸ Zápis z 21. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 9. 2. 2012, s. 6. On-line: www.mzv.cz/file/779128/Zaznam21.doc.
- ⁵⁹ Rámcová pozice. Budoucí podoba Společné zemědělské politiky – aktualizace, 18. 5. 2012. On-line: www.ospv-aso.cz/addons/AKTUALNE/Ramcova_pozice_SZP_2012_05_18.doc.
- ⁶⁰ Zápis z 25. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit.
- ⁶¹ Council of the EU: *Council conclusions. „Increasing the Impact of EU Development Policy: an Agenda for Change“*, 14. 5. 2012. On-line: www.mzv.cz/file/823078/CC_agenda_for_change.pdf.
- ⁶² Council of the EU: *Council conclusions. „The Future Approach to EU Budget Support to Third Countries“*, 14. 5. 2012. On-line: www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/130241.pdf.
- ⁶³ European Commission: *EU Accountability Report 2012 on Review of progress of the EU and its Member States*, 9. 7. 2012. On-line: ec.europa.eu/europeaid/what/development-policies/financing_for_development/documents/swp-199-main-report.pdf.
- ⁶⁴ On-line: www.eutransition.eu.
- ⁶⁵ Zápis z 21. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit., s. 2–3.
- ⁶⁶ OECD: *2012 DAC HLM Communiqué*, December 2012. On-line: www.oecd.org/dac/HLM%20Communique%202012%20final%20ENGLISH.pdf.
- ⁶⁷ Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017, s. 22.
- ⁶⁸ *Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017*, op. cit., s. 26.
- ⁶⁹ Zápis z 23. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit., s. 3.
- ⁷⁰ Ministerstvo financí ČR: *Návrh úspor v organizačních složkách státu a státních фондах*. Tisková zpráva, 29. 2. 2012. On-line: www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2012/2012-02-29-tiskova-zprava-5135-5135.
- ⁷¹ *Statut České rozvojové agentury z 12. července 2010*. On-line: www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf; *Statut České rozvojové agentury z 31. května 2012*. On-line: www.czda.cz/editor/filestore/File/Statut%20CRA%20120601.pdf.
- ⁷² Zápis z 24. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, op. cit.
- ⁷³ FoRS: *Výsledky sebehodnocení dle Kodexu Efektivnosti FoRS v roce 2012*. On-line: www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/Vysledky_sebehodnoceniKodex20121.pdf.
- ⁷⁴ Šrámková, Katarína: *Lidská práva v kontextu rozvojové spolupráce*. Praha: FoRS – české fórum pro rozvojovou spolupráci, 2012. On-line: www.fors.cz/user_files/dokumenty/fors_studie_lp.pdf.
- ⁷⁵ *Praha hostí první Humanitární kongres v ČR*. ČRo, 31. 3. 2013. On-line: www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/praha-hosti-prvni-humanitarni-kongres-v-cr--1039724.
- ⁷⁶ *Rozvojovka 3/2012*, s. 9.
- ⁷⁷ *ADRA slaví 20 let v ČR výstavou mapující historii organizace*. ČTK, 29. 5. 2012.
- ⁷⁸ Tamtéž.

- ⁷⁹ OBRAZEM: *Člověk v tísní slaví 20 let. Na výstavě ukáže místa, kde pomáhá.* iDNES.cz, 31. 5. 2012. On-line: zpravy.iDNES.cz/clovek-v-tisni-slavi-dvacet-let-dm5-/domaci.aspx?c=A120531_1919_05_domaci_jj.
- ⁸⁰ MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/file/928590/protokol_hodnotici_komise_.pdf; on-line: www.mzv.cz/file/947730/protokol_hodnotici.pdf.
- ⁸¹ MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/file/931874/Methodika_k_tiskuV2_final.doc.
- ⁸² Česká exportní banka: *MZV a ČEB společně podpoří české exportéry v náročných teritoriích*, 5. 4. 2012. On-line: www.ceb.cz/content/view/1420/213/.
- ⁸³ European Commission: *Special Eurobarometer 392*, op. cit.
- ⁸⁴ *Člověk v tísní: Jeden svět na školách. Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách 2012 včetně porovnání s rokem 2009.* On-line: www.jsns.cz/data/jsns/FILES/PDF/DOTAZNIKOVE_SETRENI_STREDOSKOLACI_JSNS_2012.pdf.
- ⁸⁵ Vodička, Milan: *Byl jsem apoštolem WC v Angole, latríny tam zachraňují životy.* iDNES.cz, 27. 7. 2012. On-line: zpravy.iDNES.cz/postavit-zachody-v-angole-09a-/zahranicni.aspx?c=A120727_163143_zahranicni_brm; Kraftová, Barbora: *Rozvojová pomoc smrdí.* Deník Referendum, 8. 9. 2012. On-line: denikreferendum.cz/clanek/13905-rozvojova-pomoc-smrdi.
- ⁸⁶ *Švédsko je podle OECD nejštedřejším humanitárním dárcem.* ČTK, 8. 4. 2012.
- ⁸⁷ *Povolování veřejných sbírek bude jednodušší, zvýší se kontrola.* ČTK, 29. 3. 2012.
- ⁸⁸ *Akci Lékařů bez hranic zahájí ve středu průvod Prahou.* ČTK, 24. 4. 2012.
- ⁸⁹ *Člověk v tísní vyhlásil finanční sbírku na pomoc zraněným v Sýrii.* ČTK, 11. 4. 2012; *Syřanům mohou účtem nebo DSM pomoci i Češi, oznámil ČČK.* ČTK, 7. 9. 2012.
- ⁹⁰ *Člověk v tísní otevřel kancelář přímo v syrském Halabu.* ČTK, 13. 12. 2012.
- ⁹¹ *Část humanitární pomoci obětem záplav v Nigeru byla rozkradena.* ČTK, 9. 9. 2012.
- ⁹² OECD: *DAC Special Review of the Slovak Republic.* On-line: www.oecd.org/development/peer-reviews/49512222.pdf.
- ⁹³ Tamtéž, s. 7.